

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

(ایرانداک)

خلاصه گزارش طرح پژوهشی سازمانی

عنوان طرح پژوهشی

بررسی پیکره بنیاد نقش نماهای نگرشی در زبان فارسی

تاریخ شروع طرح

۱۴۰۲/۰۲/۱۳

تاریخ پایان طرح پژوهشی

۱۴۰۳/۰۹/۱۳

پژوهشی

نام و نام خانوادگی مجری طرح پژوهشی

الهام علایی ابوذر

نام و نام خانوادگی همکاران طرح

پژوهشی

درباره طرح پژوهشی

نقش نماهای نگرشی بیانگر نگرش گوینده/ نویسنده و مشخص کننده موضع یا احساس وی در رابطه با یک موضوع خاص هستند. نقش نماها کارکردهای متفاوتی دارند که مطالعه و بررسی آنها ما را در تعبیر و تفسیر هر چه بهتر متن کمک می کنند. تا کنون فهرست و طبقه بندی از نقش نماهای نگرشی در زبان فارسی ارائه نشده است که بتوان بر اساس آن به بررسی رفتار آنها در متون گوناگون پرداخت و تحلیل های زبان شناسی ارائه داد. بنابراین، تهیه فهرستی از نقش نماهای نگرشی که از ادبیات مربوطه استخراج شده باشد، گام اول در بررسی های زبان شناختی نقش نماهای نگرشی در حوزه تحلیل گفتمان است. هدف اصلی این پژوهش، استخراج و طبقه بندی نقش نماهای نگرشی در زبان فارسی بوده است. برای تهیه فهرست نقش نماهای نگرشی در فارسی از مقاله های فارسی و انگلیسی حوزه زبان شناسی که در آنها به نوعی به نقش نماهای نگرشی پرداخته شده است، استفاده شده است. پس از تهیه فهرست، به دسته بندی نقش نماهای نگرشی در فارسی پرداخته شده است و نقش نماهای نگرشی در ۱۲ دسته قرار گرفته و واژه ها و عبارات های مربوط به هر دسته نیز فهرست شدند. پس از استخراج و دسته بندی نقش نماهای نگرشی در فارسی، فراوانی آنها نیز از یک پیکره عمومی و یک پیکره تخصصی استخراج شد. سپس، به بررسی رابطه معناداری میان فراوانی نقش نماهای نگرشی در پیکره عمومی و تخصصی پرداخته شد. نتیجه آزمون همبستگی نشان داد، از آنجائیکه سطح معناداری آزمون بالاتر از ۵ درصد است، نمی توان گفت همبستگی میان فراوانی نقش نماهای نگرشی در دو پیکره از دیدگاه آماری معنادار است.

روش پژوهش

برای دسته‌بندی نقش‌نماهای نگرشی در فارسی، صرف‌نظر از رویکردهای متفاوتی که در این حوزه وجود دارد، صرفاً تأکید روی تعریف نقش‌نماهای نگرشی بوده است: «نقش‌نماهای نگرشی بیانگر نگرش گوینده/نویسنده و مشخص‌کننده موضع وی در رابطه با یک موضوع خاص هستند». برای تهیه فهرست نقش‌نماهای نگرشی در فارسی از مقاله‌های فارسی و انگلیسی حوزه زبان‌شناسی که در آن‌ها به نوعی به نقش‌نماهای نگرشی پرداخته شده است، استفاده شده است. به این صورت که معادل فارسی نقش‌نمای نگرشی که در مقالات انگلیسی وجود دارند در فهرست نقش‌نماهای نگرشی فارسی قرار گرفتند. برای انتخاب معادل فارسی یا از فرهنگ‌های لغت استفاده شده است یا شم زبانی نگارنده به عنوان معیار انتخاب در نظر گرفته شده است. علاوه بر استفاده از منابع مربوطه برای استخراج نقش‌نماهای نگرشی، نگارنده در تعاملات زبانی روزمره نیز حساس بوده است و چنانچه با عبارتی برخورد کرده است که می‌تواند نقش‌نمای نگرشی باشد اما در فهرست تهیه شده نیست، به فهرست اضافه شده است. پس از دسته‌بندی نقش‌نماهای نگرشی فارسی، فراوانی نقش‌نماهای نگرشی فهرست‌شده از یک پیکره تخصصی و یک پیکره عمومی استخراج شد. سپس، به بررسی رابطه معناداری میان فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در پیکره عمومی و تخصصی پرداخته شد.

یافته‌های طرح پژوهشی

هدف از انجام این پژوهش، شناسایی و طبقه‌بندی نقش‌نماهای نگرشی در متون فارسی و استخراج فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در دو پیکره فارسی است و در این راستا دو پرسش اساسی که می‌توان مطرح کرد این است:

- مهم‌ترین نقش‌نماهای نگرشی در فارسی کدامند و چه طبقه‌بندی از آن‌ها می‌توان ارائه کرد؟
- توزیع فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در دو پیکره چگونه است؟

برای دسته‌بندی نقش‌نماهای نگرشی در فارسی، صرف‌نظر از رویکردهای متفاوتی که در این حوزه وجود دارد، صرفاً تأکید روی تعریف نقش‌نماهای نگرشی بوده است: «نقش‌نماهای نگرشی بیانگر نگرش گوینده/نویسنده و مشخص‌کننده موضع وی در رابطه با یک موضوع خاص هستند». برای تهیه فهرست نقش‌نماهای نگرشی در فارسی از مقاله‌های فارسی و انگلیسی حوزه زبان‌شناسی که در آن‌ها به نوعی به نقش‌نماهای نگرشی پرداخته شده است، استفاده شده است. به این صورت که معادل فارسی نقش‌نمای نگرشی که در مقالات انگلیسی وجود دارند در فهرست نقش‌نماهای نگرشی فارسی قرار گرفتند. برای انتخاب معادل فارسی یا از فرهنگ‌های لغت استفاده شده است یا شم زبانی نگارنده به عنوان معیار انتخاب در نظر گرفته شده است. علاوه بر استفاده از منابع مربوطه برای استخراج نقش‌نماهای نگرشی، نگارنده در تعاملات زبانی روزمره نیز حساس بوده است و چنانچه با عبارتی برخورد کرده است که می‌تواند نقش‌نمای نگرشی باشد اما در فهرست تهیه شده نیست، به فهرست اضافه شده است. پس از دسته‌بندی نقش‌نماهای نگرشی فارسی، فراوانی نقش‌نماهای نگرشی فهرست‌شده از یک پیکره تخصصی و یک پیکره عمومی استخراج شد. سپس، به بررسی رابطه معناداری میان فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در پیکره عمومی و تخصصی پرداخته شد. بر اساس آزمون، سطح معناداری آزمون بالاتر از ۵ درصد شد و بنابراین، نمی‌توان گفت همبستگی میان فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در دو پیکره از دیدگاه آماری معنادار است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش به بررسی نقش‌نماهای نگرشی در زبان فارسی پرداخته شد. نقش‌نماهای نگرشی، بیانگر نگرش گوینده/ نویسنده و مشخص‌کننده موضع وی در رابطه با یک موضوع خاص هستند. در زبان فارسی رویکرد پیکره-بنیاد در مطالعات زبان‌شناسی در دهه های اخیر بسیار مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. به کارگیری رویکرد پیکره-بنیاد و استفاده از پیکره‌ها در حوزه‌های ساخت واژه و نحو پررنگ‌تر از سایر حوزه‌های زبان‌شناسی بوده است. در این میان تحلیل گفتمان پیکره-بنیاد نیز مورد توجه برخی از پژوهشگران این حوزه قرار گرفته است، اما بررسی پیکره-بنیاد نقش‌نماهای نگرشی در زبان فارسی کمتر مورد توجه قرار گرفته است و پژوهش‌هایی که در این حوزه انجام شده است بیشتر مطالعه موردی (مانند بررسی برخی از نقش‌نماها در پیکره‌های ساخته شده) بوده است. از طرفی تا کنون فهرست و طبقه‌بندی از نقش‌نماهای نگرشی در زبان فارسی ارائه نشده است که بتوان بر اساس آن به بررسی فراوانی آن‌ها در پیکره‌ها یا بررسی رفتار آن‌ها در متون گوناگون پرداخت و تحلیل‌های زبان‌شناسی ارائه داد و آنچه در مقالات و پایان نامه‌ها دیده می‌شود بیشتر مطالعه موردی برخی از آن‌ها یا اشاره کلی به جایگاه آن‌ها در متن یا مقایسه نقش‌نماهای نگرشی در انگلیسی و فارسی در دو منبع به عنوان پیکره بوده است. بنابراین، تهیه فهرستی از نقش‌نماهای نگرشی که از ادبیات مربوطه استخراج شده باشد، قدم اول در بررسی‌های زبان‌شناختی نقش‌نماهای نگرشی در حوزه تحلیل گفتمان است. هدف اصلی این پژوهش، استخراج و طبقه بندی نقش‌نماهای نگرشی در زبان فارسی بوده است. پس از استخراج و دسته‌بندی نقش‌نماهای نگرشی در فارسی، فراوانی آن‌ها از یک پیکره عمومی و یک پیکره تخصصی استخراج شد. پس از استخراج فراوانی نقش‌نماهای نگرشی از پیکره‌های عمومی و تخصصی، به بررسی رابطه معناداری میان فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در پیکره عمومی و تخصصی پرداخته شد. بر اساس آزمون، سطح معناداری آزمون بالاتر از ۵ درصد شد و بنابراین، نمی‌توان گفت همبستگی میان فراوانی نقش‌نماهای نگرشی در دو پیکره از دیدگاه آماری معنادار است.